

"Cehennem de olsa beka isterim." cümlesini açar mısınız, Üstad'ın yanıldığını söyleyen birine nasıl cevap verebiliriz, Cehennem ehlinin toprak olmayı istemeleri ile nasıl bağdaşır?

Varlık, vacip ve mümkün olmak üzere iki sınıftır.

Vacip olan varlık, ezeli ve ebedi olan Allah'ın varlığıdır ki, başı ve sonu yoktur, kendi nefsi ile kaimdir. Yani bir başkasının yardımı ve bekası ile varlığını devam ettirmez. Onun varlığı kendinden olup hiçbir varlığa muhtaç değildir. Yokluk bu varlığa yanaşamaz. İşte bu varlık mertebesi mutlak yokluğu ebediyen imkansız kılıyor. Yani Allah ezeli ve ebedi olarak varsa, yoklukta ezeli ve ebedi olarak yoktur. Zira iki zıddın aynı anda bulunması ve cem olması mümkün değildir. Mutlak yokluk olursa Allah olmaz; Allah olursa mutlak yokluk olmaz. Şu anda Allah ve mahlukatı var olduğuna göre, demek mutlak yokluk yoktur ve olması da mümkün değildir.

Mümkün varlık ise, varlığının başı ve sonu olan, var olması da yok olması da imkan dahilinde olan ve Vacip olan varlığın var etmesine muhtaç olan arizi bir varlıktır. Bütün kainat ve mahlukatın varlığı bu sınıfa girer. Allah dilerse bu varlıkları yok eder, dilerse var eder; burada yokluk izafi ve mukayyet yokluktur. Mümkün alemdeki varlıkların yoklukları, boyutlar arası bir yokluktur hakiki ve gerçek bir yokluk değildir. Maddi alemde yok iken ilm-i İlahide vardır, öyle ise bir şeyin mutlak anlamda yok olması diye bir şey söz konusu olamaz.

Adem kelime olarak yokluk, olmama, bulunmama anlamlarına gelir. Varlığın zıddı anlamında kullanılır. Adem ve yokluk mutlak ve mukayyet olmak üzere iki nevidir.

Mutlak Adem: Ebedi ve ezeli olarak olmamak, bulunmamak anlamındadır ki, böyle bir yokluk mümkün değildir. Zira ezeli ve ebedi Vacibü'l-Vücut olan Allah mutlak yokluk kavramına müsaade etmez. Nasıl ışık ile karanlık aynı anda, aynı mekanda bulunması imkansız bir şey ise, mutlak yokluk ile mutlak varlık da beraber bulunamazlar. Allah varsa yokluk yoktur; Allah da ezeli ve ebedi olarak var olduğuna göre, mutlak anlamda yokluk diye bir şey söz konusu olamaz.

Üstad Hazretleri bu meseleyi şu şekilde izah ediyor:

"Hem adem-i mutlak zaten yoktur. Çünkü bir ilm-i muhît var. Hem daire-i ilm-i İlâhînin harici yok ki, birşey ona atılsın. Daire-i ilim içinde bulunan adem ise, adem-i haricîdir ve vücud-u ilmîye perde olmuş bir ünvandır. Hattâ, bu mevcudat-ı ilmiyeye, bazı ehl-i tahkik 'a'yân-ı sâbite' tabir etmişler. Öyleyse, fenâyâ gitmek, muvakkaten haricî libasını çıkarıp, vücud-u mânevîye ve ilmîye girmektir. Yani,

hâlik ve fâni olanlar, vücud-u haricîyi bırakıp, mahiyetleri bir vücud-u mânevî giyer, daire-i kudretten çıkıp daire-i ilme girer."(1)

Mukayyet Adem: Bir şeyin **ayan-ı sabit** noktasından, yani Allah'ın ezeli ilminde ilmi bir vücut şeklinde var olduğu halde, henüz harici bir varlık kazanamamış haline denir. Bu yokluk izafidir. Yani maddi ve kevnî alemde olmayan bir şey başka bir boyut ve başka bir varlık sahasında bulunabilir. Mesela Allah'ın ilminde ilmi bir vücut ile bulunduğu halde harici ve maddi alemde olmayan bir şeye mutlak yok denilemez. Üstad Hazretleri bu manayı yukarıdaki, paragrafta izah ediyor.

Yokluk ve Cehennem Arasında İnsanın Tercihine Kısa Bir Bakış:

"Meselâ, aklın bir hizmetkârı ve tasvircisi olan kuvve-i hayaliyeye denilse ki, 'Sana bir milyon sene ömürle saltanat-ı dünya verilecek; fakat âhırde mutlaka hiç olacaksın.' Tevehhüm aldatmamak, nefis karışmamak şartıyla, 'Oh!..' yerine 'Ah!..' diyecek ve teessüf edecek. Demek, en büyük fâni, en küçük bir alet ve cihazat-ı insaniyeyi doyuramıyor."(2)

İnsanın fitratında, iki kötü halden daha hafif olanını seçmek önemli bir karakterdir. Mesela birisi dese ya öleceksin ya da bunun yerine kolun kesilecek; insan ölümden korkup kolunu feda eder. Ya servetini tamamen kaybedeceksin ya da servetinin yarısını devlete vereceksin denilse, insan yine hafif olanı ağır olana tercih eder.

Aynı şekilde **idam-ı ebedi** denilen mutlak yokluk ve hiçlik, cehennemden daha ağır ve daha dehşetli bir hal olduğu için, insanın nefsi değil latif olan kalp ve ruhu elbette cehennemi yokluğa tercih edecektir. İnsanın ebedi bir şekilde yok olması cehennemde olsa ebedi var olması ile eşit olamaz. Varlık yokluğa daima galiptir ve varlık yokluktan üstündür. İnsan üstün ve galip olanı bırakıp aşağı ve yenik olanı tercih ve kabul etmez. Bu insanın mizaç ve karakterine terstir.

Bu insan açısından böyle iken Allah'ın sonsuz merhameti açısından da böyledir. Yani Allah'ın sonsuz şefkat ve merhameti sonsuz yokluğa ve hiçliğe müsaade etmez. Bu sebeple yokluk hem insan karakteri açısından hem de Allah'ın şefkati açısından cehennemden daha kötü bir haldir. Böyle olduğu için Allah kafirleri yokluk çukuruna atmıyor, onlara da cehennemde olsa bir hayat ve bir varlık bahşediyor.

İnsanın mahiyetine bir çok hissiyat ve latifeler konulmuştur. Bu hissiyat ve latifelerin hepsinin hüküm ve sezme biçimleri veya hissediş kuvvetleri bir birlerinden farklıdır. Mesela vicdanın hissettiği ince bir meseleyi akıl tartıp şekillendiremez. Yada kalpte

ince ve latif bir şekilde beliren manayı kesif ve maddi olan dil ifade etmekte zorlanır... Bu hüküm ve meseleleri hesaba katmadan değerlendirmeye gitmek yanlış olur.

Bu mesele tenle ve cesetle ilgili değil, vicdanla ilgili bir meseledir. Yani ebedi yokluğu vicdan penceresinden değerlendirirsek vicdan cehennem de olsa ebedi yaşamayı isteyecektir. Ama meseleye ceset ve tenden bakacak olursak, elbette insan cehennem ateşine karşı toprak olmayı, hatta belki de yok olmayı arzu edecektir.

Bu meselede nefsin hükmü ile vicdanın hükmü karıştırıldığı için, insanlar meseleyi mübalağa zannediyor ya da hissedemiyor. Halbuki nefis hazır andaki bir gram azaptan kurtulmak için ilerideki bin ton mükafatı reddedecek mahiyettedir. Aynı şekilde bir gram hazır menfaat için de ilerideki binler ton azabı kabul edecek bir ahmaklıktadır. Nefsin bu karanlık ve ahmak penceresinden bakılırsa, elbette vicdanın bu ince ve latif meselesi idrak olunamaz.

Özellikle maddeci felsefenin hisleri ve duyguları yaraladığı bu asırda, insanların böyle vicdani hükümleri ve meseleleri idrak etmeleri pek mümkün görünmüyor. Zira materyalist felsefe insanların ince, latif, hassas hissiyatlarını ve sezme kuvvelerini dumura uğratıp köreltmıştır. Bu körelmiş hissiyatlar ancak tahkiki bir iman dersi ile yeniden hayat bulabilirler.

Hassasiyeti gitmiş bir terazi, ancak kaba ve kesif şeyleri tartıp ölçebilir. Bizim vicdan terazimiz şayet Üstad Hazretlerinin vicdan terazisi gibi latif ve hassas olsa idi, biz de "**Cehennem de olsa ebed isterim.**" vicdani hükmünü anlayıp tartabilirdik.

Azap içinde iken ebediyeti tatmayacak, tespiti nispi bir şeydir. Halbuki insan varlık ve yokluk tercihini genel olarak yapar bir olayın tesiri ile yapmaz. Şayet bir olayın tesiri ile hareket umumi bir yol olsa idi bugün insanlık hayatını devam ettiremez idi. Demek hususi olayların tesiri ile umumi olaylardaki hüküm karıştırılmamak gerekir.

Şayet sadece insanın vicdanı cehenneme atılsa idi, yokluk ve hiçliğe karşı "**ebed, ebed**" diye bağıracaktı. Sadece nefis ve ceset cehennemde olsa idi, belki o zaman hüküm değişebilirdi. Ayetin "**Keşke toprak olsaydık.**" ifadesi, biraz da nefis açısından ya da ağır mesuliyet korkusundan gelen bir ifadedir. Nitekim Hazreti Ömer (ra) imanın kemalinden gelen mesuliyet duygusu ile "**Keşke bir ağaç olsaydım.**" diyor.

Kafirler de perdenin açıldığı ve mesuliyetin feci bir şekilde insanın üzerine çöktüğü bir hengamda, "**Keşke toprak olsaydık.**" demeleri bu kabilden olsa gerek.

Dipnotlar:

- (1) bk. [Mektubat, On Beşinci Mektup.](#)
- (2) bk. [Sözler, Onuncu Söz, On Birinci Hakikat.](#)

* * *

İnsan yok olduktan sonra değil, yok olmadan önce bu duyguyu tadıyor. İnsana elem ve ıstırap veren de bu düşüncedir.

İnsanı insan yapan varlık nimetidir. Bütün nimetler varlık temeli üstünde duruyor. Varlık temeli çöktüğü zaman, her şey de onunla beraber çöküp gidiyor. Bu yüzden insanın en büyük arzu ve hayali varlık ve onun devamıdır. Böyle bir öneme haiz olan varlık nimetini Allah'ın vermemesi kabil ve mümkün değildir.

İnsanın mahiyetine bir çok hissiyat ve latifeler konulmuştur. Bu hissiyat ve latifelerin hepsinin hüküm ve sezme biçimleri veya hissediş kuvvetleri birbirlerinden farklıdır. Mesela vicdanın hissettiği ince bir meseleyi akıl tartıp şekillendiremez. Ya da kalpte ince ve latif bir şekilde beliren manayı, kesif ve maddi olan dil ifade etmekte zorlanır...

Bu mesele tenle ve cesetle ilgili değil, vicdanla ilgili bir meseledir. Yani ebedi yokluğu vicdan penceresinden değerlendirecek, vicdan cehennem de olsa ebedi yaşamayı isteyecektir. Ama meseleye ceset ve tenden bakacak olursak, elbette insan cehennem ateşine karşı toprak olmayı, hatta belki de yok olmayı arzu edecektir.

Bu meselede nefsin hükmü ile vicdanın hükmü karıştırıldığı için, insanlar meseleyi mübalağa zannediyor ya da hissedemiyor. Halbuki nefis hazır andaki bir gram azaptan kurtulmak için ilerideki bin ton mükafatı reddedecek mahiyettedir. Aynı şekilde bir gram hazır menfaat için de ilerideki binler ton azabı kabul edecek bir ahmaklıktadır. Nefsin bu karanlık ve ahmak penceresinden bakılırsa, elbette vicdanın bu ince ve latif meselesi idrak olunamaz. Bunun içindir ki, Üstad, "**nefis karışmamak şartı ile...**" kaydını koyuyor.

Özellikle maddeci felsefenin hisleri ve duyguları yaraladığı bu asırda, insanların böyle vicdani hükümleri ve meseleleri idrak etmeleri pek mümkün görünmüyor. Zira materyalist felsefe insanların ince, latif, hassas hissiyatlarını ve sezme kuvvelerini dumura uğratıp köreltmıştır. Bu körelmiş hissiyatlar ancak tahkiki bir iman dersi ile yeniden hayat bulabilirler. Hassasiyeti gitmiş bir terazi ancak kaba ve kesif şeyleri tartıp ölçebilir. Bizim vicdan terazimiz şayet Üstad'ın vicdan terazisi gibi latif ve hassas olsa idi, biz de "**Cehennem de olsa ebed isterim.**" vicdani hükmünü anlayıp tartabilirdik.

Şayet sadece insanın vicdanı cehenneme atılsa idi, yokluk ve hiçliğe karşı "**ebed ebed**" diye bağıracaktı. Sadece nefis ve ceset cehennemde olsa idi, belki o zaman hüküm değişebilirdi.

Cehennemde kalmak, ebedi yok olmaya nisbeten bir nimettir, Allah'ın rahmetidir. Zira Allah isteseydi, kafirleri tamamen yok edebilirdi. Ancak onlara

yine varlık nimetini veriyor, ama cehennemde veriyor.

Burada cennet ile cehennem karşılaştırılmıyor. Ebedi yok olma azabı ile cehennem azabı karşılaştırılıyor. Ve cehennem azabının da bir rahmet olduğu nazara veriliyor.

Kur'an-ı Kerim'de toprak olmayı ve insanlıktan utanmayı ifade eden ayetler mahcubiyetin ve insanlık görevlerini hakkıyla ifa edemeyenlerin ahiretteki hallerini nazara vermenin bir ifadesidir. Yani **“Ya Rab, biz huzuruna iyi bir şekilde gelemedik, vazifemizi yerine getiremedik.”** manasında, perişaniyetin, zavallılığın ve mahcubiyetin bir terennümüdür.

İnsan, cehennem de olsa beka ister. İdamlık bir insanın cezası müebbede çevrildiğinde nasıl memnun oluyorsa veya insan nebati hayatta bile olsa yaşamayı, devamı arzu ediyorsa... varlığın, vücudun velev cehennem bile olsa yokluktan hayırlı olduğu vicdani bir hükümdür.

Vicdanidir; çünkü his ve hevesle bakılsa hüküm farklı olur. Üstadımız vicdani ve muhakemeli bakışı delil getirmiştir. Mesela, sigara alkol vb. sağlığa zararlı olduğu, akli, ilmi, tıbbi ve vicdani bir hükümdür. Fakat his ve heves işin içine girince mesele tersine işler. His ve hevese göre fetva verilip bu gibi alışkanlıkların hayırlı olduğu söylenemez.